

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

1839 — 1899

Első félév. Kolozsvár, Februarius 21-én, 1839.

9. szám.

Tartalom: Erdélyi könyvsajtók munkálatai ismertetése. I. Az erdélyi diaeták és országos végzések foglalatja időszakok és tárgyak szerint 1691 — 1791. Kiadta 1837-ben G. L. Harmadik kötet. Kolozsvár, a kir. lyceum betűivel. 8. r. 220 l. Toldalek 20 l. (Ára füzve 1 frt. ezüst pénzben.) (Nagy ajtai Kovács István) 57. l. Számviszonyok, (gy. cz.) 61. l. Az ellopott koszorú, (G.) 63. l.

Erdélyi könyvsajtók munkálatai ismertetése.

I.

*Az erdélyi diaeták és országos végzések foglalatja időszakok és tárgyak szerint 1691 — 1791. (Kiadta 1837-ben *) G. L. Harmadik kötet. Kolozsvár, a kir. lyceum betűivel. 8. r. 220 l. Toldalek 20 l. (Ára füzve 1 frt. ezüst pénzben.)*

Magyar nemzetü fejedelmek korában számosan támadtak férfiak, kik Erdélynek idejökbeli történeteit megírták. Munkáik mind maig sem kerültek ugyan sajtó alá; de még is igen annyian, hogy belőlök hazánk 16- és 17-dik századi állapotja alkalmasint látható.

18-ik századdal austriai házból született uralkodók alá, 's annak első tizede lezajgása után csendre jutottak sokat háborgott őseink. És azért-e, mert a' pihenő hon' keblében vérengző csaták immár nem dulongtak, mindenki' tudtára könnyen elhatók, 's megrázó sajátságaikkal írásra felingerlők? Azért-e, mert balvélemény uralkodott, hogy nép' polgári éltének többnyire csendes folyama, 's haza' rendeinek ország' teremében hallatott tanácskozásai, végzései nem érdemlenek historiát? Azért-e, mert

*) Itt 1837 kétségkívül a' kézírathoz hű ragaszkodás miatt nyomtatott; mert a' munka 1838 utolsó felében adatott ki.

hideg részvétlenség, vagy más, előttünk rejtve maradt ok miatt az irandókat nem látták világ elébe bocsáthatóknak, 's a' hajdonból halommal öröklött történeti kéziratokat ujakkal szaporítani nem jött kedv? — említésre méltó egykoru történetírók nálunk megszűnének lenni. 'S mi lett következése? Mélyen elszomorító: hazánk' mult századi eseményeit kevesen tudhaták, 's kevesen még akkor és ott is, a' mikor éshol azokat mindenkinek tudnia olly igen szükséges vala. Emlékezzünk itt — rövidség' okáért — csak az 1854- és 1835-ik évi országgyűlés' folytatára. Sűrűn keletkezének a' haza' tanácskozó teremében nagy fontosságu kérdések; felvilágosításokra 's eldöntésekre gyakran főleg mult századi adatok szolgálhatának; 's midőn néha szónok álla fel, VI. Károly' vagy Mária Theresia' erdélyi országlásáról alapon beszélő: bámulásra ragadtatánk el, és talán nem annyiban szónoklata' varázs hatásától, mint ama' meglepő gondolattól: miként tudhatja a' mondottakat; pedig ollykor csak azokról szóla, mik atyja' korában történének.

Világos innen, mikép' ha létezett Erdélynek üdősaka, melyet felvilágosítani nagyszerű, 's mondhatnám országos szükség parancsolá: az a' közelebbről elenyészett század. Azonban e' felvilágosítás sokáig elháríthatatlan akadályokkal állott kapcsolatban; mert az 1744, 1747, 1751, 1752, 1753, 1754, 1755, 1791, 1792-ik évi törvényczikkelyek; az 1790-ik esz

tendő óta tartatott országgyűlések' jegyzőkönyvei kinyomatva köz kezeken forognak ugyan; láthatók itt ott az 1791-beli 64ik törvényczikelynél fogva kinevezetett országos küldötségek' munkálatai is, és mind ezek kisebb, nagyobb mértékben hű kútfőül szolgálhatnak, de csak kevés esztendőkre nézve; 's így hazánk egész mult századi állapotjának ismertetésére kielégítő adatokat semmi sem nyújthata, hanem egyedül a' honi királyi kormány' levéltára.

Olly irónak kellett tehát előállnia, kinek — egyebeket elhallgatva — elég buzgósága, érkezőse, *szabadsága* legyen az említett tár' adatait használni, 's ezen megkivántatóságok mind e'korig csak hilibi Gál László úrban találtának meg.

1835-ben neveztetett ki kormánytanácsos-sá a' tisztelt író úr; 's kinevezetése' következtében új hivatala' helyére — Kolozsvárra — által szállván: referensi terhes foglalatosságainak közepette is, kifáradást nem ismerő szorgalommal, átforgatta 's olvasta a' királyi kormány' mult századbéli roppant sokaságu jegyzőkönyveit, 's azokból dolgozta részint jelen munkáját.

Hat üdőszakaszra osztatik el annak tartalma. Az első 1691 — 1705-ig terjed; második 1705— 1711-ig; harmadik 1712—1740-ig; negyedik 1741 — 1780-ig; ötödik 1781 — 1790-ig; hatodik 1790 — 1792-ig. Mindenik szakban előadatik rövideden: mi történt folytában honunkban köz és magán jogi, egyházi, politicalai, kincstári, katonai 's tudományi tekintetben; a' kútfők, mellyek nagyobb részint országgyűléseken alkotott törvényczikkelyek és végzések, királyi kormányi 's udvari határozatok és rendeletek, megneveztetnek; sőt e' határozatok 's rendeletekre nézve többnyire az is megmondatik: kelésök' esztendeiben melly számok alatt találtatnak a' királyi kormány' levéltárában. Némi világosításul álljanak itt a' munkából e' következő töredékek:

Első Szakasz.

1691—1705.

„A' diploma szerént felállított **status directorium** egy gubernator és 12 tanácsosból állott, kik között legalább háromnak kellett lenni catholicusnak. Ezek az Erdély' 3 nemzetéből és 4 vallásából választás' — *candidatio*' — (mellyek' értelmé egybe elegyitetett) és fejedelmi megerősítés' útján tétettek. A' választás' — *candidatio*' — módja e' volt: hol csak három, hol több nevek is jelentettek fel, és ez neveztetett praesentationak; és így nem minden vallásból három három, hanem többnyire annak a' vallásnak felekezetéből, mellyből kiholt vagy előbb mozdított valaki; és eztígy fejezték ki: *de cujus religionis vice agitur*. A' vallásokhoz csakugyan nem volt köttetve egy tiszti hivatal is, hanem az azok között való arány' (propörtio) meghatározása függött a' fejedelemtől.

Már 1691-n gubernator lévén gr. Bánffy György, ország' generalisa gr. Bethlen Gergely, cancellarius gr. Bethlen Miklós, thesaurarius b. Haller István; ezeket az ország is megválasztotta, januar. art. 17. A' tanacsi rendnek betöltésére választatott: g. Gyulaffi László, Gyeróffi György, Keresztesi Samuel és Tholdalagi János is, art. 18.

A' gubernator mellett continuuskodó tanácsosokról és fő rendekről gondoskodni a' gubernatorra bízott 1692. mart. art. 2. Nem mindenkor volt a' főtanács együtt, hanem részenként különböző számmal gyűlt egybe; helye vagy is lakása gyakran változott; rendesen kellett volna lenni Fejérvártt, de sokat hanyódott: hol Kolozsvártt, hol Thordán, Radnóthon, Bonczidán, Szebenben 's a' t. gyűltek egybe. Bátorság' tekintetéből egy 60 lovas, és annyi gyalogkatoná volt gardája, örje.

A' gubernium' tagjainak fizetése tölt ki a' harminczadból, melly állott 54 ezer fból; eh-

hez kapcsoltatott a' chatedraticus census, melly al-
lott 9449 fból.; pótolgatták ezt a' fiscalitasokból hol
fekvő jószággal, hol dézmákkal 's a' t. 1694-n
a' fizetések így voltak meghatározva:

A' gubernatornak ment pénzül 10000 frt.
esztendőre.

Az ország generalisanak cum
consiliariatu 4000 —

A' cancellariusnak cum consilia-
riatu 4000 —

A' thesaurariusnak dto 2500 —
és a' bogácsi dézma

A' nyolcz tanács urnak per 1000 frt.
8000 frt.

A' gubernium' cancellariajának csak 2 se-
cretarius és 2 registrator volt.“

„A' bécsi udvari cancellariának
felállítására első indítvány tetetett vala 1692-
ben, midőn annak a' magyarországitól leendő
elválasztása kéretett a' vásárhelyi decemberi diae-
tán. Ő felsége annak elválasztását az alvincziana
resolutioban meg is igérte 1693-ban. Így vá-
lasztatott 1694-ben a' kolozsvári diaetan mar-
tiusban v. (ice) cancellarius olly formán, hogy
három ítélő mester lévén, azok rendre járjanak
fel Bécsbe; magoknak azonban consiliariusi tisz-
tet ne képezzenek. Így ment fel legegőbb Kál-
noki Samuel. Ez a' cancellaria nevet váltott di-
casterium instructiót kapott 1695-ben martius
21-ikén; ezt követte egy pótlék rendelés 1701-
ben 2-ik martiusban; minek előzményeül nem
felesleges megemlíteni, mi volt az ország' ki-
nézése és kívánsága ezen cancellariára nézve az
akkori időben. Megtetszik ez az 1696-n Csáki
Lászlónak adott utasítványból, mellyet az or-
szág néki mint Bécsbe küldött követnek adott,
mellynek ezek szavai: „*Ut cancellaria sit ja-
nuaria regis, et cancellarius etc., et sint fideles
ejus janitores, votorum a' subditis ad regem*

*et majestatis ad illos benignarum resolutio-
num referendarii.*“

1699-ben martius' 31-ikén a' cancellaria'
fizetésére az adóból a' gubernium szakasztott
esztendőnként 17 ezer forintot olly feltétellel,
hogy magát jól viselje: különben elbontatik,
vagy plane elvétetik; a' statusoknak és guber-
niumnak illő tiszteletet adjanak; ahhoz engedel-
mességgel viseltessenek: különben szabad lészen
a' statusoknak azon fizetést kevesíteni, vagy ép-
pen elvenni. Még 1703-ban aprilis' 28-kán ha-
sonló hangon irt fel a' gubernium a' bécsi can-
cellariának.“

Második Szakasz.

1705 — 1711.

„Erdélynek törvényes állása a' **Rákóczi'**
manifestumai, Pekri Lőrincz' Székely-hi-
dán kiadott lázasztó irományai és Forgács Si-
mon' fortélyos és elterjedett hatalmas vakmerő-
ségei miatt merőben felfordult vala; a' kormány'
patensei a' megtérésre, a' Moldovába kivándor-
lottak visszahívására sikeretlenek valának; el-
próbáltatott az ország' rendinek egybehívása is,
1705-ben decemberte diaeta hirdettetvén; a'
homagium' bévételére is minden törvényhatósá-
gokba biztosok rendeltettek, de csak mineku-
tána 4 gyalog és 2 lovas regiment hozatott bé
1706-ban, ekkor láttatott egy fegyverszünet
forma állás a' rendnek visszaállítására reményt
nyújtani; de a' csendességhez bízni nem lehe-
tett: mert a' vásárhelyi gyűlésben 1707-n 2-ik
Rákóczi a' fejedelemséget elfoglalta, 's az onodi
majusi gyűlés a' szécseni egybeesküvést pártolta.
Végre a' szathmári pacificatio vagy is alkudozás
elkezdődött aprilis' 29-ikén Szathmáron; foly-
tattatott majusban gr. Pálfi János' közbenjárása
által N. Károlyban és kiadatott majus' 26-ikán
(1711) forma szerént, mellynek főbb pontjai
ezek valának: i. fel. lázassá

1-ör. Rákóczi Ferencz' életének, vagyonai-
nak visszaadása mellett, gratia adatik; ha tet-
szik lengyel földre telepedhetik meg; jószágai
megmaradnak örökösei birtokában.

2-or. Minden elpártoltnak, akármely kar-
vagy rendbeli ember légyen, amnistia adatik,
és minden confiscalt vagyonok kinekkinek visz-
szaadattatnak.

3-or. A' vallások' szabadsága helyre állítatik.

4-er. Minden rendü ország tagjainak, pol-
gárinak törvényes szabadságai helyre állítatnak
's azokban megtartatnak."

Harmadik Szakasz.

1712 — 1740.

„A' gubernium szabad országos választás', királyi megerősítés' és kinevezés' után a' leopoldi diploma' tartalma szerint helyre állítatott; az ez aránt tett királyi propositioban a' diplomában kinevezett hivatalok cardinalis ki-
fejezésekkel meg vagynak különböztetve. Meg-
esvén a' választások 1712-n: 4 vacantiára praesentáltatott 12 személy a' catholicusokból, 4 vacantiára 12 a' reformatusokból, két vacantiára pedig 6 az unitariusok közül. A' szász natioból még életben volt 2 consiliarius, azért ebből mint evangelica religioból ekkor nem volt szükség választásra. Gubernatorságra választatott 3 catholicus, 3 reformatus. Itélőmesternek 3 catholicus, 3 reformatus. Bécsi v. cancellariuságra is 3 személy. Nro. gub. 316 1712. — 314 1712.

Ezen személyek közül a' királyi kinevezést nyert személyek 1715-ban a' szebeni diaetán hitek' letétele mellett tisztbe béiktattak."

„A' voxokat egy hittel külön kötelezett biztosság szedte bé 1712- és 1713-ban. A' választás' módja hol szóval, hol írásban titkos

czédulákkal ment végben. Meghatározottatott ennek módja 1732-ben 11-dik decemb."

„Rákóczi Józsefet, a' török földön elholt rebellis Rákóczi Ferencz' fiát a' török Porta erdélyi fejedelemségre kívánta helyhez-
tetni, sőt ki is nevezte vala, a' miért Rákóczi József' harapodása ellen proscriptoria sententia hirdettetett nyomtatásban, 9-dik és 19-dik maji 1738.

Sok erdélyi fő rendü emberek jöttek ekkor gyanú alá (két áruló' feladására: egyik volt Turóczi, a' más Tordai nevü, kik végre fogságra estek, és kereset alá vettetvén, gratia' után szabadultak meg). Ezen gyanúra 1738-ban, a' gubernatori instructio' 6dik pontját ide alkalmazva, arestáltattak: gr. Bethlen Sámuel, b. Lázár János, Szigeti István, Rhédei Ferencz, Rhédei László, Thoroczkai Zsigmond, Tholdalagi Mihály 's több mások; egy mixta commissio által kinyomozás tétetvén ártatlanoknak találtattak, és olly biztosítással bocsátattak szabadon, hogy becsületek helyre állítatik. Az eről december' 23-dikán 1738-ban költ rescriptum országszerte circulariter köz tudatra adott januarius' 15dikén 1739; ekkor bocsátattak az arestáltak szabadon. Nro. gub. 118 1738. — 11 1739. — 338 1719.

A' gubernium excelsi titulust, a' consiliariusok intímus czimzeteket nyertek 1716ban diaetalis végzésből; az excelsi czímet a' magyar gyakorlat méltóságosnak nevezte, nem felségesnek."

„Az erdélyi catholicus püspökség Fejérvárra vissza állítatott 1715-ben, úgypatalanja is. Mártonffi György Alsó Fejérvármegyének főispánya volt 's egyszersmind püspök; lemondván a' főispányságról, lett első consiliarius a' guberniumban 1719-; megholt septem-ber' 5-dikén 1721-ben; következett helyébe b.

Antalfi János püspöknek; a' consiliariusságban elsősege meghatározatott 1726-n, midőn a' több tanács urak az elsősege felett vetélkedtek, „*episcopali tamen praerogativa in salvo permanente.*“ Midőn pedig b. Sorger György neveztetett püspöknek, a' tanácsban lévő helye így fejeztetett ki: „*loco quem proximi ejus praedecessores episcopi transilvanienses tenuerunt, designato.*“ B. Sorger püspök holt meg 1739-n szeptember 16-n. Nro. gub. 443 1719. — 12 1719. — 116 1720. — 206 1721. “

(Vége közelebről.)

Nagy ajtai Kovács István.

Számviszonyok.

(Vége.)

Sokkal fontosabb a' kilenczes szám, főleg a' chinaiak vannak bele bolondulva. Ott a' mandarinok kilencz osztályra szakasztyák, a' főbe járó bűnös' rokonai kilencz iziglen becstelének, a' tornyok kilencz emeletűek; mandarin előtt 9 bókolatot csinál a' pór nép, 's kilencz versben csókolja a' földet császára előtt a' mandarin, a' tíz ezer számot nálók 9999-el írják.

Körül belől tizenegy tojat fölött kotol a' liba, és sok asszony előtt csak azon okból, mert páratlan, olly fontos szám a' 11, hogy a' természetes libát is csak 11. tojásan kotoltatja. A' francia történetekben nevezetes szerepet játszik a' 14 szám, 's különösen bal joslatu az a' Napoleon' életében. Az oroszoknál a' 40 szent szám, mert Jézus és Ilyés 40 napig böjtölnek, 40 éjnapi szakadatlan esőzés okozá az özönvizet, Mózes 40 éves mikor tönkre veri az egyiptomiakat, 80 mikor Izraelt Egyiptomból kivezérli, és 120 éves ez életből kimultakor,

40 napot, 40 éjet; mulat a' sinai hegyen Jehovával.

Mahumed a' 70 számot tisztelte a' többek felett, mások a' 10nek adják az elsőseget, 's örömet, sokszoroznak 10 × 10, mert szép kerek szám a' 100 szám, 's még sokkal szebb az 1000. Swift egykor az üres templomban egyedül buzgoló egyházi előtt mondogatá prédikációját, 's Pyrrho a' híres philosophus a' merőben üres teremben hangoztatá, e' szavakat: „megelégszem ha kevés, meg, ha csak egy hallgatóm van, sőt ha senki sincs jelen, úgy is megelégszem.“ Az egykori pap pedig ha száznál csak egygyel volt kevesebb hallgatója, bosszankodott érte: de ha 99 hallgatóval üres a' templom, úgy csak egy személy tölti bé azt, mint Pyrrhónál és Swiftnél látók; hát ha a' százból 50 alszik, 50 egyebeken kalandoz eszével, ki marad végre a' templomban? Az angol törvények szerint minden száz főből álló hajószemélyzet mellé egy pap rendeltetik; de a' tengeren annyira keveset adnak a' vallásosságón, hogy a' hajók rendesen csak 99 embert vesznek fel, 's így szépen honn marad ő tisztelendősége, ki bizonyos tekintetben nélkülözhető is, mert a' tengeren nem tartatik menyegző, nem keresztelnek, 's a' temetés is a' legegyszerűbb dolgok közé tartozik.

Nevetünk azokon, kik a' számoknak ekkora fontosságot tulajdonítanak, de ha valaki jutalom-vagy ajándékképpen 11 tallért küld számunkra; nem gyanakszunk-e legottan, hogy az inas a' 12iket elcsipte? Árverések alkalmával 11 pár kényvilla, szék, tárgyérhoz nem örömet szólnak, 's ki 49 ezer forintot összekapart, felszegenek képzelendi azt, míg az ötvenediket is reá nem adta. Jupiter maga, ha haragosabb menyköveivel készült sujtani, 12 istent hív össze. 12 égi jegyeink vannak 's ezekhez képest 12 csudatettei Herculesnek, 12 hónapjaink 's ezekhez képest a' sok kedvelt 's megunt havi iratok, 12 dórét kiadásaink, mellyekre tett 12 krajczárnyi

költségünket mennyiszor 's vajmikeservesen meg-
bánjuk! És valljon hányadik nagy mama, ki le-
üljön az asztalhoz 13ad magával, mert hi-
szen tizenketten voltak az apostolok, 12 nem-
zetség volt Izraelben, tizenkét számmal a' kis-
sebb proféták. Nagy mamá' arczái veritékeznek,
ha 13ad magával kénytelen leülni, mert lám ek-
kor egynek meg kell halni, 's hát ha a' gonosz
halál éppen nagy mamát választja? 's nagy ma-
mának valóban igaza is van, 'kivált ha 12 sze-
mélynél többre nincs honnan teríteni, 's a' 13ik
poharat elejtette kezéből a' mosáskor; igaza
van, ha a' 13ikat félti a' baláltól, 's ha mind
a' 13at féltene, akkor nagy mamának még több
és súlyosabb igaza volna! Hát a' híres lipcei
„Conversations Lexicon is“ nem a' megszentelt
12 számhoz ragaszkodik-e kötetei számában? Egy-
német fejedelem, különben világos értelmű, 's
köre' elöitéleim magasan felül emelkedett, rit-
kán fogott egy hónap' 13ikán komoly vállalat-
hoz, sok kedvetlen emlékek lévén éltéből ezen
számu napokhoz kötve *). Egyébirant ezen szá-
mtól révédezés azon alapul, hogy Jézus halála
előtti estve együtt van 12 tanítványaival, 's
ezen társaságból egy, a' 13ik öt elárulja, egy
gazember ült a' szem körben, a' kit Judásnak
hívtak. (Példa van reá, hogy ketten ülnek egy
asztalnál, egyik asztalfőn 's jobbról a' másik,
's mind ketten ludasok, Judások, gazemberek,
de hát azért veszély-josló-e a' kettős szám?)

A' számokhozi vak ragaszkodás, számjóslat,
's több ezekkel testvér elöitélet mélyebb gyöke-
reket vert, mintsem úgy könnyű szerrel kir-
tathatnának. „Sok ollyant kell elhinni, a' mit
nem értünk“ — „a' természet titkos erőket rejt,
ha nem használhatókat nem is ártalmasakat“ —

*) Hazánkban is van ember, ki a' világ' kincséért
sem tartózkodnék városon némelly napban, 's mintha az
ördög kergetné tüzes korbáccsal, fut más hónapokban
faluról városba- F. J.

„minden az időtől 's körülményektől függ“ —
„az öregek sem voltak tökkel ütött fejüek“ el-
vek, mellyeket az elöitéletek' rabja mindig aj-
kain penget, a' szülők átplántálják gyermekeik-
be; a' tanítók nevendékjeikbe, 's az édes papa
's aztán az édes mama maga nyergeli meg a'
szamarat, mellyen az urficska 's a' kisaászonyka
egész életén át lovagol. Ha az egykori éji ör fé-
lelem nélkül is tudósítá a' helység' biráját a' fel-
lől, „hogy darab idő óta éjelenként üstökös
mutogatja magát a' faluban“; nincs mit szóljunk
ama' pórno ellen is, ki azt hitte, hogy pénzes-
erszényét oldaláról büvöléssel oldotta le a' czi-
gányné, hiszen senki sem tanítá szegényt reá,
hogy „serénység még nem büvölés.“

Ma is ezer balhiedelem, tévelygés, babona
tartja fogva az értelmet, 's ha a' pórnoép kuny-
hójában varju, holló károgásra, 's a' bagoly hu-
hogásra borzadoz minden tetemében, ha retteg
a' háromlábu nyultól, fekete macskától; a' na-
gyok' termeiben 's pompás csarnokaiban is meny-
nyit nem fécssegnek az ósanyáról, a' fehér asz-
szonyról, az udvari kaplányról, fegyver csör-
gésről, 's a' t.; 's ha a' pórnoépi vakság vaját, to-
jást, lisztet, áldoz védszentjeinek, a' paloták
habonája templomokat, gazdag alamizsnát 's a' t.
ígér, fogad 's a' t. —

Ezerenként hozhatnók fel az emberi nem'
haladásának ezen örökös ellenségeit, ezer ne-
meit a' parlagban hagyott értelem' nevelésé-
szánandó és bosszantó kicsapongásainak; de az
értelmes olvasó ennyiben is elég szanni 's moso-
lyogni valót találand, 's csak ennyiből is érte-
ni fogja, mire legyen a' világosult kor' 's em-
beriség' nevében felszólítva.

Németből.

... 57 ... 62.

Az ellopott koszorú.

„Isten bizonyosságom, nem gondoltam, hogy valami rosszat cselekszem.“

„Igen, mindig csak az a méntség: nem gondoltam. Rossz méntség. El, veled, tolvaj!“

„Oh kérem, ne nevezzen annak, hát azt akarja, hogy meghalljak szégyeltémben?“

„Szégyeltedben! Ugyan! szép. Szégyelni kell vala az efféle tolvajságot. De már késő.“

„De istenre mondhatom, nem tudtam.“

„Akarsz-e jöni, vagy nem?“

Ezen beszélgetés, mellyből egy szót sem veszték el, Párizs' egyik temetőjében folyt a sirásó és egy asszony között, ki térdeiről szóval és tekintettel esdeklé a' könyörülelen ember' szánó részvétét.

Hozzájok léptem.

„Mit mielt az asszony?“ kérdém a' sirásót.

„Oh nem érdemel szánakozást, ő tolvaj.“

„Alig hiszem; oly szelíd tekintete, könnyei őszintének látszanak; de mit is lophatott? egy marék földet a' halottól. Vess egy pár marékot kevesebbet az ő sirjára; 's nem lesz adósod többé.“

„Ugy hiszem, ásómat számára nem használandom szép kertemben.“

„Az isten' szerelmére!“ — szóla hozzám a' szegény asszony reszketve 's könnyben úszó szemekkel — hallgasson meg, nem mentem vétke- met, átlátom hibámat. Csak arra kérem, bírja rá ez embert, bánjon velem szánóbban, úgy is eléggé szerencsétlen vagyok.“

„De mit cselekedett?“

„Elbeszélem, uram, 's isten bizonyosságom, semmit el nem titkolok.“

Felköltém a' földről, 's ő így kezdé:

„Négy hónap előtt elvesztém férjemet; de rék, becsületes ember volt és jó dolgos; megölt volna a' kétségbe-esés, ha ne kelljen dolgoznom kicsin leányomért; ki akkor három hó-

napos vala. Ezért, Párizsba jöttem, hol több munkát reméltem kaphatni. Éjjel nappal dolgoztam, hogy a' nyomort padlati szobácskám- ból kiűzzem. De ha a' szerencsétlenség egyszer az embert megkapja, nem egy könnyen bocsátja el martalékját, nápról, napra, új csapások érik áldozatját. Egyetlen leánykám hirtelen elszáradt, 's karjaim közül ragadá ki a' halál. Nem mondom el: miket álltam ki, nem értené meg. Csak anya foghatja meg, mit érez az anyai szív, midőn egyetlen gyermekét utóljára mint halottat látja.“

Egyedül állék a' világon, atyafiak nélkül, nem éltek már; barátok nélkül, mivel szerencsétlen voltam, remény nélkül, hiszen gyermekem meghalt. Milly sokszor ohajtám a' halált! — Egy hónapja mult hogy gyermekem eltemettem; minden vasárnap kijöttem ide, hogy sirján imádkozzam, ott azon kicsin halmocskánál, melly a' földtől alig egy ujnira emelkedik. Ha gazdag volnék, kisdudemnek szép emlékkövet állíttattam volna, 's arra egy meghajolt rózsabimbót, melly a' rászállott pillangó alatt tört meg, gyöngé, lévén a' terekhordozásra. De semmim sem volt; 's csak egy nevetlen fakeresztecskét vehettem, melly az elmenőknek mondja: „itt alszik egy angyal.“

„Minden vasárnap e' keresztre friss virágkoszorút akasztottam, mellyet hét keresményemből félre tett pénzzel vásároltam; 's ha jól ki- sirtam 's imádkozhattam magam, vigasztaltabb szívvel mentem haza; 's reméltem, hogy a' jó isten kegyelemmel néz alá könnyeimre, 's férjemmel és kedves Eugeniáimmal nem soká egyesítend.“

„A' közelebb elmúlt hét szerencsétlen volt rám nézve, semmi munkát nem kaphattam, hi- jában jártam öszve a' házakat, mindenki csak ezen rettentő szókát hallata: „Máskor!“

„Máskor!“ — „Oh de drágaságos asszony, semmim sincs

mivel kenyéret vehetnék, 's' oly' éhes vagyok. „Nem ismerem kendet, nem! az én szegényeim közé tartozik.“

„Nem kérek alamizsnát, adjon csak dolgot nekem.“

„Nyolcz nap mulva jöjön.“

„De' nságos asszony, tán; hónap már az éhség, a' rettentő éhség velem! egy' áldózzattal többet visz el.“

„Milly szentelen asszony ez; még főfájást okoz. De mire is bocsáttok be mindent hozzám?“

„'S' egy legény ajtót mutat nekem.“

„Igen, ilyenek nagyobbára főasszonyaink, kik nem tudják, mi a' szükség; ilyenek főembereink, kik jótéviségöket oly' hangosan ki-kürtöltetik. Úgy van! dicsekedésből vetnek néhány pénzt a' szegénynek kalapjába, egy két ezüst pénzt a' könyörületes apácza' perselyébe, mert másnap az ujság egy egész oldalán hirdeti, hogy N. N. grófnő, vagy N. N. herczeg igazi példánya a' jótéviségnek; apostola az emberiségnek. De ha egy szegény lép fényes előszabájokba, munkát, sürgető segélyt kérni, akkor leesik a' fátyol, ott áll az ember minden gyengeségeivel, ki legdurvábban tagad meg minden segélyt, és miért? mert jótéviségök illy esetben semmiféle pápiros viszhangra nem talál.“

„Három nap óta — folytatá a' szegény asszony — egy falatot sem ettem, még is elvándorogtam ide.“

„Hogyan, Párizsból?“

„Onnan; úgy-e' elég hosszú út annak, kinek belrészeit az éhség vas körmeivel szaggatja? Utamban minden pillanatban meg meg álltam, minden fához megtámaszkodtam, nem a kartam látogatásom' elmulatni, gondolván, ha meghalok, legalább gyermekeim' sirjánál végzem nyomorú életemet. De érezvén, forró hi-

deg feszíti utolsó erőmet, valamivel sebesebben haladtam, 's' midőn elértem, csak akkor láttam nyomoruságomat; hogy gyermekeim' számára koszorút nem vásárolhattam, mint másszor, 's' megvallom e' gondolat kegyetlenül kínzott. Egyszerre megpillántál szemem ott azon gazdag sír-emléket, valóban rossz gondolat ötlék fejembe midőn a' holt' javaira tekinték, mert ott tíz koszorút láttam. Reszketve közelíték azokhoz, hol egy anya nyugodott, gondolám, annak lelke nem neheztelend rám, 's' a' legfonnyattabb és csekélyebb koszorút elvevém, hogy gyermekeim' árva keresztjét felékesítem; ott kapott meg a' sirásó.“

„Ez minden vétkem, 's' már ítélje meg az úr, lehet-e az anyát büntetni, ki szíve' érzetét követte?“

„Nem, nem!“ — felelém, alig fojthatván elérzékenyülésem — „'s' meg vagyok győződve, hogy e' jó ember már most semmi gyalázzal nem illetendi.“

„Valóban nem! ha én ezt tudtam volna... de azt hittem, kötelességem... hanem így; nincs szó róla...“

A' fiatal özvegy ezt oly' szívéből megköszönte a' sirásónak, hogy az fájt nekem; igaz, ő nem vette észre, hogy hirteleni szánakozása a' vén Cerberusnak valóban azon pénztől eredt, melyet markába nyomtam.

Magamra vettem a' szegény özvegy' soráni jobbitást, mi sikerült is; ajánlásomra egy főasszonyság, kinek szobahölgyre volt szüksége, szolgálatjába vette, hol őt szerették és becsülték. Még minden vasárnap imádkozik gyermeke' sirjánál, 's' nem sokára az ártatlan' nyughelyére sirkövet emelhetend egy meghajolt rózsabimbóval, melyet mindig friss koszorúval ékesíthetend.